

VELENCÉTŐL DUBROVNIKIG

Köszöntő kötet Vig István tiszteletére

SZERKESZTETTE

Dudás Mária, Dudás Előd

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2018

SZAKMAI LEKTOROK
Lukács István
Nyomárkay István

TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-966-9

Tartalom

NYOMÁRKAY ISTVÁN Vig István professzor úr születésnapjára	9
BAŃCZEROWSKI JANUSZ Az ekvivalencia fogalma a fordításban.....	13
DUDÁS ELŐD A múlt idők használata Antun Vramec <i>Kronika</i> című művében.....	21
DUDÁS MÁRIA <i>Lógó orral</i> búsul a magyar.....	31
DZIEWOŃSKA-KISS DOROTA <i>A disznó</i> fogalma a lengyel nyelvben a frazeológiai kapcsolatok tükrében.....	39
FEDOSZOV OLEG Венгерские сравнительные обороты <i>kevés (vagy), mint x</i> в чешско-русской конфронтации.....	55
GYIVICSÁN ANNA Tradícia starozákonných žalmov a evanjelickej kultúry v slovenskej poézii.....	63
HEÉ VERONIKA Az operaszövegek fordítása.....	75
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN Културолошко-идентитетске рефлексije у делима савремених српских писаца у Мађарској и Румунији.....	87

- JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA**
Cienka błona między faktem a wyobrażeniem, czyli o strategiach narracyjnych Ziemowita Szczerka w kontekście poetyki dziennikarstwa *gonzo*.....105
- JANURIK SZABOLCS**
Az új angol kölcsönszavak szótári rögzítésének kérdései a mai magyar és orosz lexikográfiában.....119
- JÁSZAY LÁSZLÓ**
Gondolatok a grammatikai kategorizálás problematikus kérdéseiről (az orosz főnév).....133
- LUKÁCS ISTVÁN, KÁLECZ-SIMON ORSOLYA**
Az illír mozgalom magyar és horvát tudományos reprezentációjának mérlege.....143
- MENYHÁRT KRISZTINA**
Vallásosság és vallásgyakorlás Bulgáriában a kora újkori útleírások tükrében.....157
- МИХАЈЛОВ КАМЕН**
Версията на Павел. Правилата на светия апостол, превърнали се в православен канон.....171
- PÁTRÓVICS PÉTER**
Lengyel-cseh bosszúságok - germán örömök „összefésült gondolatok” a lengyel *pepik* szó kapcsán.....185
- PAVIČIĆ MLADEN**
A nemtelenség labirintusában.....193
- RÁDULY ZSUZSANNA**
A magyar nyelv olasz eredetű eponimái.....203

RÁGYANSZKI György	
A muravidéki szlovén lexikográfia újabb eredményei.....	213
URKOM ALEKSANDER	
Frazeologija u leksikografiji. Frazeologizmi kao sastavni elementi u značajnijim rečnicima mađarsko–srpske leksikografije.....	225
VARGA ÉVA KATALIN	
Jelentésátvitelek vizsgálata a Verancsics-szótár anatómiai neveiben.....	241
ZOLTÁN ANDRÁS	
A fog segédige szláv párhuzamai.....	251
ZSILÁK MÁRIA	
Olasz és német kőfaragók emlékei egy magyarországi szlovák településen, Tardoson.....	265

Az új angol kölcsönszavak szótári rögzítésének kérdései a mai magyar és orosz lexikográfiában

JANURIK SZABOLCS

Vig István kutatásainak egyaránt fontos részét képezik a kölcsönszavakkal kapcsolatos és a lexikográfiai témájú dolgozatai. Néhány évvel ezelőtt megjelent hosszabb tanulmányában éppen az anglicizmusok átvevő nyelvi megítélését és használatuk motivációit vizsgálta elsősorban a német nyelvterületre vonatkozóan (VIG 2013). Az ünnepelt munkásságában jelentős szerepet játszó két kutatási terület összekapcsolásával az alábbi írásomban az angol eredetű lexikai elemek rögzítésének kérdéseit tekintem át röviden az utóbbi évek magyar és orosz szótárírásának gyakorlatában.

Nincs könnyű dolga annak, aki a magyar nyelv legújabb anglicizmusainak írásmódjáról, jelentéséről és használatáról szeretne hiteles információhoz jutni, lehetőleg egy helyen. Ilyen összefoglaló jellegű lexikográfiai munka ugyanis ebben a témakörben mindezidáig nem született. Ennek hiányában különböző helyesírási szótárakra (OH 2004; MHSz 2017), idegen szavak szótáira (TOLCSVAI 2007; TÓTFALUSI 2015), valamint neologizmus szótárakra (MINYA 2007; MINYA 2014; BALÁZS 2016) támaszkodhatunk, ha az újabb keletű angol átvételeinkre vagyunk kíváncsiak.

Az orosz lexikográfia a dolgozatomban vizsgált szóképzési elemek leltározását illetően lényegesen előrébb tart. Az elmúlt években megjelent anglicizmus szótárak (МАКСИМОВА 1998; СЕМЕНОВА 2003; ХОДЖАГЕЛЬДЫЕВ-ШУРУПОВА 2016) mellett a magyar társaiknál jóval nagyobb rendszerességgel megújított idegen szavak szótárai közül több is

(КРЫСИИН 2000, 2009, 2012; ШАГАЛОВА 2009, 2011, 2017) biztos tájékoztató pontként szolgálhat az adott témában.

A továbbiakban röviden bemutatom a fent említett magyar és orosz lexikográfiai művek angol kölcsönszavakkal kapcsolatos anyagát, kitérve szótári rögzítésük módjának néhány hasonlóságára és különbségére az egyes kiadványokban alkalmazott szótárírói megoldások egybevetése alapján.

1. Új angol kölcsönszavak a magyar szótárakban

1.1. A Tolcsvai Nagy Gábor szerkesztésében 2007-ben az Osiris Kiadónál megjelent idegen szavak szótára több mint 40 000 címszavával a legteljesebb ilyen jellegű munkának számít a mai magyar lexikográfiában (TOLCSVAI 2007). Mivel a szótár célkitűzése szerint a napjainkban használatos idegen szavak javát értelmezi, beleértve a hagyományos műveltség legfontosabb kifejezéseit és a mai tudomány legszükségesebb megnevezéseit is, s ezáltal jelentős számú, korábban már meghonosodott elemet tartalmaz, nem egyszerű feladat akár csak megközelítőleg feltérképezni a szóanyagban az utóbbi évek angol átvételeit. Ezért a szótárban megtalálható anglicizmusok áttekintő elemzése helyett az alábbiakban néhány példán keresztül olyan kérdéseket mutatok be, amelyekkel a szótáríró feltétlenül szembesül az idegen eredetű neologizmusok rögzítésekor.

Az egyik ilyen problémát az új kölcsönszavak írásképi változatai okozzák. A szótár használati útmutatójában Tolcsvai Nagy Gábor a következő alapelveket fogalmazza meg: „Ha két v. több alakváltozat van, általában a magyar írásmódú változat kerül előre, az idegen utána” (TOLCSVAI 2007: 11). Ezt a szerkesztői megoldást számos példa támasztja alá: *bébiszitter / baby sitter, díler / dealer, dzsogging / jogging, fájl / file, imidzs / image, kiber- / cyber-, klip / clip, lízing / leasing, szerver / server, szkinhed / skinhead, tonik / tonic*. „Más esetekben az idegen alakváltozat áll elől, mert az gyakoribb a magyar nyelvű használatban” (TOLCSVAI 2007: 11). A forrásnyelvi írásmód kerül előtérbe a *chatel / csetel, cool / kúl, floppy / floppi*

/ *flopi, hacker / hekker, site / szájt, team / tím, trailer / tréler, voucher / vócser, zoomol / zúmol* címszavakban. Az alakváltozatok megítélésének nehézségeiről tanúskodnak az olyan ellentmondásosnak látszó esetek, mint a *showbusiness / showbiznisz*, szemben a *biznisz / business* sorrendjével. Ugyanakkor egyes átvételek írásképi változatainak szótári rögzítése során felfedezhetünk olyan következetlenségeket, amelyek minden bizonnyal a feldolgozott szóanyag tekintélyesnek mondható terjedelméből is fakadnak. Indokolatlannak tűnik például külön szócikkben tárgyalni az alábbi kölcsönszavakat: *controller* 1. '(közg) vállalat költségtervező szakembere', 2. '(inf) vezérlőkártya' – *kontroller* 1. '(műsz) vezérlőberendezés', 2. '(közg) pénzügyi vezető'; *controlling* '(közg) vállalkozás vezetésének irányítótevékenysége' – *kontrolling* 'irányítás, ellenőrzés'.

Egy másik, a lexikográfiai gyakorlatban sokszor elhanyagolt probléma, amely dilemma elé állítja a szótárírókat, a polyszémia vagy homonímia kérdésének eldöntése az idegen eredetű neologizmusok egyes jelentéseinek megadásakor. Míg az *account* szó közgazdasági ('számla, bankszámla') és informatikai ('hozzáférési bejegyzés, azonosítás') értelemben való használata esetében érzékelhető egyfajta szemantikai kapcsolat, a következő két anglicizmus egymástól lényegesen eltérő jelentéseit szerencsésebb lett volna homonimaként feltüntetni a szótárban: *top* 1. 'a legjobb(ak)', 2. 'csúcserték', 3. 'helyes, jól van', 4. '(ölt) női nyári rövid, ujjatlan felsőrész'; *cracker* 1. '(gasztr) sós aprósütemény', 2. '(inf) hacker'.

1.2. Az idegen szavak egyik legjelentősebb mai magyarországi kutatójának, Tótfalusi Istvánnak az elmúlt közel két évtizedben több lexikográfiai munkája is megjelent a Tinta Könyvkiadónál: *Idegen szavak magyarul* (TÓTFALUSI 2001), *Idegenszó-tár* (TÓTFALUSI 2008), *Magyarító szótár* (TÓTFALUSI 2011), *Idegen szavak alapszótára* (TÓTFALUSI 2015). A legújabb angol kölcsönszavak regisztrálásával kapcsolatos kérdések vizsgálatához ezt a legutóbbi kiadványt választottam, annak ellenére is, hogy itt a szerző nem jelöli a szavak eredetét. A 2015-ös szótárban ugyanis a régebbi, jól ismert anglicizmusok mellett helyet kaptak egészen új szavak is,

amelyek néhány évvel ezelőtt jelentek meg a magyar nyelvben: *dresszing*, *mém*, *outlet*, *startup*, *szelfi*, *wifi*. Az informatikai szókincs széles körben elterjedt kifejezésein kívül több olyan terminus is bekerült a szótárba, amelyek viszonylag ritkán fordulnak elő eredeti formájukban, inkább a magyar megfelelőjük használatos: *cancel* ‘mégsem, törlés’, *clipboard* ‘vágólap’, *digit* ‘számjegy’, *reset* ‘újraindítás’, *touch screen* ‘érintőképernyő’.

A szóanyagban különösen érdekesek azok a neologizmusok, amelyeknek több jelentését is megadja a szerző: *drón* 1. ‘(kat) harci robotrepülőgép’, 2. ‘pilóta nélküli repülőgép’; *lájkol* 1. ‘(inf) közösségi oldalon a „kedvel” gomb megnyomásával fejezi ki tetszését’, 2. ‘kedvel valamit, tetszik neki’; *last minute* 1. ‘(ker) utolsó, árendedményes vásárlási időszak’, 2. ‘(ker) olcsó szolgáltatás’, 3. ‘utolsó pillanatban intézés’. Ahogy látható, a fenti példákban az újabb jelentések általánosítással, a szakszavak determinológizálásának köszönhetően alakultak ki.

Más esetekben az idegen szavak jelentésbővülése másodlagos szókölcsonzással magyarázható: *szett* 1. ‘(sport) játszma (teniszben, pingpongban)’, 2. ‘(ölt) ruhadarabok együttese, készlet’; *szingli* 1. ‘egyes mérkőzés (teniszben, pingpongban)’, 2. ‘egyedülálló nő v. férfi’; *klikk* 1. ‘közösségen belül szerveződött érdekcsoport’, 2. ‘(inf) kattintás, rákattintás’; *poszt* 1. ‘(kat) űrhely’, 2. ‘állás, tisztség, beosztás’, 3. ‘állomáshely’, 4. ‘(inf) bejegyzés, blogbejegyzés’. Ilyenkor (különösen az utóbbi két szónál) ismételten felmerül a már említett poliszémia vagy homonímia kérdése. Annál is inkább, mert korábbi értelmében a *klikk* francia, a *poszt* pedig német eredetű átvétel (TOLCSVAI 2007: 546, 826). Az etimológiai különbségek, valamint az angolból kölcsönzött neologizmusok eltérő szemantikája miatt indokolt lett volna ezeket is homonimaként kezelni, a német eredetű *link*₁ ‘megbízhatatlan, komolytalan’ és az angol *link*₂ ‘(inf) hivatkozás’ szótári rögzítéséhez hasonlóan.

1.3. A magyar szótárírás legújabb kori történetében hiánypótló kiadványként Mínya Károly 2007-ben napvilágot látott

neologizmussszótára volt az első olyan lexikográfiai munka, amely a nyelvünkben az 1980-as évek vége óta megjelent új szavakat gyűjtötte egybe (MINYA 2007). A szerző által az előszóban közzétett adatok alapján a teljes szóanyag körülbelül egynegyedét kitevő idegen eredetű neologizmusok több mint kétharmada, összesen 219 szó tekinthető angol átvételnek.

A szótárba felvett anglicizmusok szakterületi megoszlása eléggé pontosan tükrözi a magyar nyelv szókészletének a rendszerváltás után bekövetkező változásait. Kiemelkedően magas az informatikai szakkifejezések száma (60), a különböző készülékek elnevezései közül elég csak az alábbiakat megemlíteni: *GPS, head-set, laptop, notebook, palmtop*. A téma-területek közül nagyjából azonos mértékben van képviselve a gazdaság (29) és a sport (25). Az előbbihez tartoznak például az angol kölcsönszóval jelölt üzlettípusok (*hipermarket, outlet, shop, store, szupermarket*), az utóbbihoz pedig az elmúlt években Magyarországon is divatba jött extrém sportok (*bungee jumping, canyoning, rafting, riverboard, trekking*). Jelentősebb tematikus csoportot alkotnak még a szórakozással kapcsolatos átvételek (17), köztük a *happening, performance, roadshow, talkshow*.

Az angol eredetű főnevekből képzett igék etimológiai minősítését illetően érdekes kettősség figyelhető meg a szótárban. Míg az *auditál, bodyzik, printel, szkennel* címszavaknál Minya Károly megadja az angol eredetet, addig a *chatel / csetel, lízingel, rappel, shoppingol, snowboardozik, szörföl / szörfözik, szponzorál, zoomol* igék mellett nem szerepel az *ang* rövidítés, csak a *szóképzés* megjelölés. Ennek az lehet az oka, hogy az utóbbi példák esetében bekerültek a szótárba az igeképzés alapjául szolgáló kölcsönfőnevek is, amelyeknél már utalt a szerző az angol forrásra. Mindennek ellentmond azonban az *ang* minősítéssel ellátott *printel* és *szkennel* ige (vö. *printer, szkennel*).

A szótárban ezenkívül még több olyan lexikai elem is megtalálható, amelyek magyar nyelvi meghonosodásában joggal feltételezhető az angol hatás. Ilyen a neologizmuskutató által olasz eredetűnek tartott *diszkont*, a többféle alakválto-

zatban feltüntetett, franciából származónak vélt *imázs / image / imidzs* vagy a forrásmeghatározás nélkül közölt *jakuzzi*, az olasz származású, Amerikában élő Jacuzzi fivérek által alapított cég találmánya. A szótáríró szerint összetétel eredménye a *drogdíler* és *marketingmenedzser* kifejezés, rövidüléssel jött létre a *net*, és összerántással a *netikett* szó. Mindez természetesen helytálló, ám nem lehet eltekinteni attól a tényről, hogy a fenti szóalkotási folyamatok nem az átvevő nyelvben mentek végbe, hanem már korábban lezajlottak magában a forrásnyelvben, a magyar tehát kész lexikai elemként vette át ezeket a kifejezéseket az angolból. Végül pedig még egy apróbb következtelenségről teszek említést: az azonos jelentésű *click* és *klikkelés* külön szócikkbe került, és a lexikográfiai gyakorlatban ilyenkor szokásos kereszthivatkozás is elmaradt.

1.4. Az előző kötetten ellentétben a szerző újabb neologizmus-szótárának előszavában ezúttal nem adja meg sem az idegen eredetű szavak mennyiségével, sem az átadó nyelv szerinti megoszlásukkal kapcsolatos számadatokat (MINYA 2014). Saját számításaim alapján angol eredetre történő utalás összesen 123 szócikk esetében található ebben a szótárban (vagy *ang* megjelöléssel közvetlenül a címszó mellett, vagy pedig a jelentésmagyarázat részeként).

Valójában azonban a szóanyagban fellelhető anglicizmusok aránya ennél jóval nagyobb. A fentiekén túl még legalább 100 olyan neologizmus szótári rögzítésére kerül sor, amelyek angol eredetű lexikai elemet tartalmaznak. Ezek közül gyakoriságukat tekintve kiemelkednek a szóösszetételek (*dizájnerdrog*, *könyvtrailer*, *lájkvadász*, *netbank*, *reklámspot*, *shoppingtúra*), de jelentős számban fordulnak elő szószerkezetek (*direkt marketing*, *help desk szolgáltatás*, *last minute jegy*, *multibrand üzlet*) és képzett szavak is (*promózás*, *roamingol*, *shortolás*, *xboxozik*). Az utóbbiak közül külön említést érdemelnek az internetes nyelvhasználatra jellemző igék (*guglizik* – *meggugliz*, *lájkol* – *diszlájkol*, *posztol*, *torrentezik*).

Az idegen szavak eredetének meghatározásakor Minya Károly elsősorban etimológiai szempontokra támaszkodik, ugyanakkor az informatikai szókincsben közkeletű *applikáció*

(latin), *avatár* (szanszkrit), *mém* (görög) vagy *troll* (skandináv) kifejezés elterjedését illetően nem szabad megfeleledkezni az angol nyelv szerepéről sem.

1.5. Balázs Géza neologizmuszótárát az Édes Anyanyelvünk folyóirat 1998-ban indult *Új szavak, kifejezések* című rovata alapján állította össze (BALÁZS 2016). A szógyűjteményt közelebbről megvizsgálva eléggé tarka kép bontakozik ki előttünk mind a lexikai újdonságok eredetét, mind pedig előfordulási gyakoriságát illetően. Annak ellenére, hogy a belső keletkezésű neologizmusok jelentős többséget képviselnek a szóanyagban, az angol vonatkozású elemek száma a tükörfordítások figyelembevételével is meghaladja a 350-et.

Az anglicizmusokból képzett szavak közül kiemelkednek a kölcsönzések körében szokatlanul nagy arányban jelen lévő igék: *bodyzik*, *cécézik* ‘másolatot küld e-mailben’, *dartozik* / *dartszozik*, *facebookol* / *facebookozik* / *fészbukozik* / *fészkel*, *hájjol* ‘felhajtást gerjeszt’, *joggol* ‘kocog’, *kócsol* ‘személyi tanácsot ad’, *kommentel*, *kopiz* ‘fénymásol’, *leokéz*, *mekizik* ‘gyorsétteremben tölti az időt’, *photoshopol*, *promózik*, *rappel*, *roamingol*, *soppingol*, *szelfizik*, *szlemmel* ‘slam poetryt ad elő’, *szörföl*, *zombul*, *zoomol*.

Ugyancsak figyelmet érdemelnek a főnévi értelemben is használt melléknévi igenévi alakok (*guglizó*, *partizó*, *szpemmelő*, *wellnesselő*), valamint az angol tőből alkotott deverbális főnevek (*bankolás*, *charterezés*, *monitorizálás*, *plankelés*, *wellneszesés*). Ebben a szótárban található több új angol kölcsönző első rögzítése is a magyar lexikográfiában: *dogging* ‘kutyás kocogás’, *dronie* / *dróni* ‘drón segítségével készített szelfi’, *fair trade*, *fake*, *nordic walking*, *tablet*, *youtuber* ‘állandóan a YouTube-ot böngésző személy’.

2. Új angol kölcsönzések az orosz szótárakban

A magyartól eltérően az orosz könyvpiacról nem hiányoznak azok a lexikográfiai kiadványok, amelyek kifejezetten az átvevő nyelv angol kölcsönzavait dolgozzák fel. A peresztroj-

ka óta eltelt időszakban Oroszországban több anglicizmusszótár is napvilágot látott.

2.1. A 20. század utolsó éveiben jelent meg Tamara Maksimova munkája, amelyben a szerző az 1950-es évek elejétől kezdve egészen az 1990-es évek végéig készített leltárt az orosz nyelv angol eredetű átvételeiről (МАКСИМОВА 1998). A kézikönyv megközelítőleg 1500 szócikket tartalmaz, amelybe beletartoznak a korábban meghonosodott lexikai elemek új, átvitt értelmű jelentései (például *коктейль* 'egyveleg', *тандем* 'páros, két személyből álló csapat'), sőt a gazdasági szaknyelv területén egyes angol mintára keletkezett tükörjelentések is (*бык* 'áremelkedésre spekuláló tőzsdeügynök', *корзина* 'valutakosár').

Mivel Maksimova szótára nagyjából fél évszázad lexikai anyagát öleli fel, az újabb (peresztrojka utáni) angol kölcsönzések feltárása alaposabb kutatómunkát igényel, beleértve ebbe az orosz nyelv akadémiai nagyszótárainak és neologizmuszótárainak adataival történő egybevetés bonyolult folyamatát. Az újabb kölcsönszavak átvételének idejére történő utalás hiánya nagy adóssága mind az orosz, mind a magyar nyelvű lexikográfiai kiadványoknak.

Az 1.1. és 1.2. pontban említett szótárírói problémák fényében érdemes megvizsgálni, milyen megoldásokat alkalmaznak az orosz kutatók a többjelentésű és az azonos alakú szavak elkülönítésére. Maksimova gyűjteményében mindössze négy homonimapár található, többek között a *кондиционер*₁ 'légkondicionáló' és *кондиционер*₂ 'hajbalzsam'. Nyilvánvalóan téves azonban a többjelentésűnek tartott *лейбл* (1. 'ruhacímke', 2. 'különböző számokból álló zenei kompozíció') második jelentésének értelmezése. Valójában az angol *record label* 'lemezkiadó cég' kifejezés szemantikájának átvételéről van szó, és megítélésem szerint ebben az esetben is inkább homonímiával állunk szemben. A *рокер*₁ 'motoros rocker' és a *рокер*₂ 'rockrajongó' jelentése ellenben nincs annyira távol egymástól, hogy ne lehetne poliszémiáról beszélni.

2.2. Még inkább történeti jellegűnek mondható a Marina Semenova által összeállított, 2003-ban megjelent anglicizmusz-

szótár (СЕМЕHOBA 2003), amely arra vállalkozik, hogy az orosz–angol nyelvi kapcsolatok kevés híján fél évezrede tartó története során meghonosodott, napjaink orosz nyelvében is aktívan használt angol kölcsönszavakról adjon áttekintést, vagyis a 16. század közepétől egészen a 20. század végéig. A diakrón megközelítés ellenére az 1990-es évek angol eredetű neologizmusai is jelentős helyet foglalnak el a szóanyagban, amelynek egyik különlegessége, hogy a szerző az átlagos idegen szavak szótárához képest jóval nagyobb figyelmet fordít a fiatalok beszédére jellemző, a szleng stílusrétegébe tartozó átvételek bemutatására. A szótár másik újdonsága, hogy a közel 1300 címszó mindegyikénél igyekszik megadni a kölcsönzés alapjául szolgáló lexéma valamennyi forrásnyelvi jelentését. A könyv minden informativitása ellenére a kölcsönzés idejére vonatkozó adatok hiánya ebben a történeti anglicizmusszótárban még inkább szembetűnő.

2.3. Az előbbi két munkától eltérően a napjaink orosz nyelvének angol kölcsönszavait összegyűjtő, magyarázó képekkel is illusztrált legfrissebb lexikográfiai kiadvány átmenetet képez az idegen szavak szótára és a neologizmusszótár között (ХОДЖАГЕЛЬДЫЕВ–ШУРУПОВА 2016). Mivel az utóbbi három évtized anglicizmusait leltározó, 707 címszót tartalmazó könyv anyagát korábbi orosz nyelvű tanulmányomban (ЯНУРИК 2016) már részletesen elemeztem, itt most csak azt említem meg, hogy nem kevesebb mint 112 angol kölcsönszó első szótári rögzítése található meg a szerzőpáros kötetében: többek között olyan neologizmusoké, mint a *биткойн* ‘bitcoin (digitális fizetőeszköz)’, *воркаут* ‘street workout (tornagyakorlatok szabadtéri parkokban)’, *маффин* ‘muffin’, *селфи* ‘szelfi’, *смузи* ‘smoothie (gyümölcssturmix)’, *таблет* ‘táblagép’, *хэштег* ‘hashtag’, *эйчар* ‘HR-s’.

2.4. Napjaink orosz lexikográfiájában a Leonid Krysin által szerkesztett idegen szavak szótárai számítanak a legtekintélyesebbeknek. A neves kölcsönszókutató 1998-ban megjelent, 25 000 címszavával mindmáig legteljesebb kézikönyve sokat idézett, nagy népszerűségnek örvendő alpmű. A második, bővített ki-

adás érdekessége a kötet utolsó lapjain lévő 8 oldalas melléklet, amelyben a korábbi változatból kimaradt újabb 195 idegen szó (sok esetben legelső szótári) rögzítése található meg (КРЫСИИ 2000). A 20. század végének idegen eredetű neologizmusai közül számos angol átvétel azóta széles körben elterjedt és teljes mértékben meghonosodott szóvá vált az oroszban: *аудит* 'könyvvizsgálat', *бэбиситтер* 'bébiszitter', *блокбастер* 'sikerkönyv, sikerfilm', *дайвинг* 'búvárkodás', *диджей* 'DJ', *имейл* 'e-mail', *консалтинг* 'gazdasági tanácsadás', *мультимедиа* 'multimédia', *ноутбук* 'notebook', *пиар* 'PR', *провайдер* '(inf) szolgáltató', *сайт* 'weboldal', *стикер* 'öntapadós matrica', *трейдер* 'tőzsdeügynök', *хот-дог* 'hot dog', *шопинг* 'shoppingolás'.

A 21. század első évtizedében az internet és a mobileszközök térhódításával újabb jelentős anglicizmushullám érte el az orosz nyelvet. Közel 1000 szócikket felsorakoztató válogatásában (КРЫСИИ 2009) a szerző az 1980–1990-es évek angol kölcsönszavai mellett jó néhány új lexikai elemet regisztrál a 2000-es évet követő időszakból is: *антимперспирант* 'izzadásgátló dezodor', *блендер* 'turmixgép', *блоггер* 'blogger', *геймер* 'számítógépes játékos', *пиксель* 'pixel', *плеимейкер* 'irányító középpályás', *райдер* 'terepmotoros', *спам* 'levélszemét, spam'.

A lexikográfus legutóbbi munkája az előszóban megfogalmazott célkitűzések szerint a mai orosz nyelvben leggyakrabban előforduló idegen szavakat gyűjti egybe, köztük az olyan speciális terminusokat, amelyek elveszítették szűkebb szakmai jellegüket, és a hétköznapi beszédben vagy a médiában is rendszeresen használatosak (КРЫСИИ 2012). Ezáltal a szótár (hasonlóan az 1998-as első kiadványhoz) alapvetően az utóbbi két évszázad idegen eredetű szókincsére összpontosít, ugyanakkor nem hagyja figyelmen kívül a nyelvhasználók széles körében ismertté vált újabb átvételeket sem: *бренд* 'márka', *гаджет* 'kütyü', *дивайс* '(inf) eszköz', *драйвер* '(inf) illesztőprogram', *пазл* 'kirakós játék', *секонд-хенд* 'second hand', *смартфон* 'okostelefon', *хакер* 'hacker'.

A Krysin-szótárak közös vonása az orosz akadémiai kiadványokra amúgy is jellemző normatív szemlélet és mérsékelt nyitottság a lexikai újdonságok irányában. A mai magyar lexikográfiában ehhez hasonlóan az a nézőpont uralkodik, hogy egy új szó csak akkor válik szótárazhatóvá, ha megfelel a „szótárérettség” kritériumának (Magay Tamás sokat idézett terminusa).

2.5. A fentiekől eltérően az idegen szavak szótárainak és a neologizmus-szótáraknak a jegyeit egyesítő kiadványok jóval nagyobb arányban rögzítenek ténylegesen frissen megjelent szókészleti elemeket. Ehhez a vegyes szótártípushoz tartoznak a korábban említett könyveken (КРЫСИН 2009; ХОДЖАГЕЛЬДЫЕВ-ШУРУПОВА 2016) kívül Jekaterina Šagalova szógyűjteményei is. Az új angol kölcsönszavak vizsgálatához ezek a lexikográfiai munkák nyújtják a leghasznosabb segítséget: a kutatónak ugyanis nem kell kiszűrnie a szóanyagból sem a régebbi átvételeket, sem pedig a belső keletkezésű neologizmusokat.

Az orosz nyelv 20. század végi és 21. század eleji idegen eredetű neologizmusait bemutató három kiadvány (ШАГАЛОВА 2009, 2011, 2017) sorrendben 2667, 1234 és 3277 szócikket tartalmaz, a példaanyagban megfigyelhető ismétlődések és átfedések miatt azonban végeredményben ennél lényegesen kevesebb, összesen 4456 új lexikai elem leírását adja meg. A három szótárban feldolgozott korpusz túlnyomó többségét az angol eredetű kölcsönzések teszik ki, és ezek számát tovább növelik azok a más nyelvekből származó átvételek, amelyek feltehetően az angol nyelv közvetítésével kerültek be az oroszba (mint például a német *китч*, az olasz *нанарацци* vagy a japán *суши*).

A Šagalova-szótárak egyik különlegessége a címszóként feltüntetett neologizmusok alakváltozatainak magas száma. Helyenként előfordul, hogy a szerző nem csupán két, hanem annál is több írásképi formát közöl (vö. *оффлайн / офлайн / офф-лайн, эккаунт / экаунт / аккаунт, чилаут / чиллаут / чил-аут / чилл-аут*). A másik lexikográfiai újdonsága ennek a három könyvnek a mellékletben összegyűjtött latin betűs

szavak jegyzéke, amelyben további formai variánsokat lehet találni: *baū-φaū / Wi-Fi, nuap / PR, эсэмэс / CMC / SMS*.

A szótáríró azon szándéka, hogy minél jobban érzékeltesse az új szavak írásmódjával kapcsolatos variativitást, kétféleképpen is értékelhető: egyrészt megnehezíti a helyesírási kérdésekben tájékozódni kívánó szótárhasználó dolgát, másrészt viszont hitelesebben tükrözi a neologizmusok írásképi megformálására jellemző bizonytalanságot, ezáltal a kutató számára hozzájárul az adaptációs folyamatok, tendenciák pontosabb megismeréséhez és elemzéséhez.

Rövid lexikográfiai áttekintésemet azzal zárom, hogy az új kölcsönszavak vizsgálata során a közvetlen átvételeken kívül figyelmet érdemelnek még a tükörfordítások különböző formái is. A magyar és az orosz nyelv angol mintára keletkezett tükörszavaira azért nem tértem ki külön mostani írásomban, mert egy korábbi tanulmányomban már foglalkoztam ezzel a kérdéssel (JANURIK 2017).

BIBLIOGRÁFIA

- BALÁZS Géza, 2016: *Új szavak, kifejezések. A rendszervoáltás kisszótára (1990–2015). Nem szótárazott szavak tárháza.* Budapest: IKU – Inter Nonprofit Kft.
- JANURIK Szabolcs, 2017: Angol mintára keletkezett tükörszavak a magyarban és az oroszban. In: LUKÁCS István (szerk.): *Nexus Linguarum. Köszöntő kötet a 80 éves Nyomárkay István akadémikus tiszteletére.* Budapest: ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, 147–160.
- MHSz 2017: *Magyar helyesírási szótár. A magyar helyesírás szabályai 12. kiadása szerint.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- MINYA Károly, 2007: *Új szavak 1. Nyelvünk 1250 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal.* Budapest: Tinta.
- – 2014: *Új szavak 2. Nyelvünk 800 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal.* Budapest: Tinta.

- OH 2004: LACZKÓ Krisztina – MÁRTONFI Attila: *Helyesírás*. Budapest: Osiris.
- TOLCSVAI NAGY Gábor, 2007: *Idegen szavak szótára*. Budapest: Osiris.
- TÓTFALUSI István, 2001: *Idegen szavak magyarul*. Budapest: Tinta.
- – 2008: *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Budapest: Tinta.
- – 2011: *Magyarító szótár. Idegen szavak magyarul*. Budapest: Tinta.
- – 2015: *Idegen szavak alapszótára. 4500 idegen szó magyarázata*. Budapest: Tinta.
- VIG István, 2013: Az anglicizmusokról – más szempontból. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák. A lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 149.) Budapest: Tinta, 119–139.
- КРЫСИН Л. П., 2000: *Толковый словарь иноязычных слов*. Москва: «Русский язык».
- – 2009: *1000 новых иностранных слов*. Москва: «АСТ-Пресс».
- – 2012: *Современный словарь иностранных слов*. Москва: «АСТ-Пресс».
- МАКСИМОВА Т. В., 1998: *Словарь англицизмов (50–90-е годы XX в.)*. Волгоград: «Издательство ВолГУ».
- СЕМЕНОВА М. Ю., 2003: *Словарь англицизмов*. Ростов-на-Дону: «Папирус».
- ХОДЖАГЕЛЬДЫЕВ Б. Д., – ШУРУПОВА О. С. 2016: *Иллюстрированный словарь английских заимствований в русском языке последних лет*. Москва: «Флинта».
- ШАГАЛОВА Е. Н., 2009: *Словарь новейших иностранных слов (конец XX – начало XXI вв.)*. Москва: «АСТ», «Астрель».
- – 2011: *Самый новейший толковый словарь русского языка XXI века*. Москва: «АСТ», «Астрель».

- 2017: *Словарь новейших иностранных слов*. Москва: «АСТ-Пресс».
- ЯНУРИК Сабольч, 2016: Вопросы лексикографической регистрации иноязычных неологизмов в русском языке (на материале нового словаря английских заимствований). *Slavica XLV*. Debrecen: DUPress, 84-101.